www.al-hanifiya.kz
сайтының кітапханасынан

ИМАННЫҢ АЛТЫ ТІРЕГІ

шейх Мухаммад ибн Солих әл-`Усәймин

Бірінші басылым

Аса Қамқор, ерекше Мейірімді Аллаһтың атымен!

Жәбрәйіл періште пайғамбарымызға (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) келіп Ислам, Иман және Ихсан туралы сұрақтар қойған хадисті бәріміз білеміз, иншааллаһ. Сол хахисте иман туралы сауалға Аллаһ елшісі (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) былай жауап берген еді: «...***Аллаһқа, періштелеріне, кітаптарына, елшілеріне, Ахырет күніне иман келтіруің. Және тағдырға: оның жақсылығы мен жамандығына иман келтіруің***». Ал енді иманның осы тіректерінің мағынасын тереңірек ашсақ!

Аллаһқа иман келтіру

Аллаһ Тағалаға иман келтіру мына төрт нәрсені қамтиды.
Біріншісі: **Аллаһ Тағаланың бар екендігіне иман келтіру.**
Аллаһ Тағаланың барлығына болмыс, ақыл, шариғат және сезім дәлел бола алады.
Ал енді, осыларға жеке-жеке тоқталып өтейік.

1-Болмыстың дәлелі:

Барлық адам пікірлеспей-ақ, тәлім-тәрбие алмай-ақ өз жаратушысына сенуге бейімделген. Тек жүрегіне сол нәрсені кетіретін ұғымды кіргізіп алған адам ғана болмаса.
Бұл жөнінде Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын):
"***Кез-келген нәресте таза болмыспен (мұсылман табиғатымен) туылады. Кейін оны яһуди ететін де, христиан ететін де немесе отқа табынушы ететін де әке-шешесі***"-деген (Бухари).

2-Ақылдың (ой-сананың) дәлелі:

Бүкіл болмыстың әу бастан жаратушысы бар. Ешнәрсе өзін-өзі жарата алмайды. Өйткені, ол бар нәрсеге айналудан бұрын өзі жоқ нәрсе еді. Сонда ол қалайша жаратушы болады?!
Сондай-ақ ешнәрсе кездейсоқ жаратылып немесе кездейсоқ бар болып қалмайды. Бүкіл әлем ғажайып үйлесімділікте, ғаламшарлардың бір-бірімен керемет жүйе бойынша байланыста орналасуы оның кездейсоқ пайда болғандығын үзілді-кесілді жоққа шығарады. Өйткені, кездейсоқ пайда болған нәрсе пайда болуы кезінде белгілі бір жүйеге сүйенген жоқ-ты. Ендеше, ол өзінің өсуі мен көркейуінде қалайша жүйелі болмақ ?
Ендеше барлық жаратылыс, бүкіл мақлұқтар өзін-өзі жарата алмаса, сондай-ақ кездейсоқ жаратыла алмаса, демек, бұларды жоқтан бар етуші болғандығы анықталды. Ол – бүкіл әлемнің жаратушысы Аллаһ.
Аллаһ Тағала қасиетті Құран Кәрімнің "Тур" сүресінде бұл туралы былай деп айтқан: «**Олар ешнәрсесіз (өзінен-өзі) жаратылды ма ? Әлде жаратушы өздері ме?**» (Тур сүресі, 35-аят). Яғни олар ешбір жаратушысыз өздерін-өздері жаратқан жоқ. Ендеше осының өзі Аллаһ Тағаланың жаратушы екендігін көрсетпей ме? Сондықтан да Жубәйр ибн Мут`им айтқан: "*Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) «Тур» сүресін оқып: "Немесе олар ешнәрсесіз (өзінен-өзі) жаратылды ма? Әлде жаратушы өздері ме?*".

Яки олар, көктер мен жерді жаратты ма? Жоқ, олар нанбайды. Немесе Раббыңның қазыналары олардың қасында ма? Я, олар игеруші ме?" (Тур сүресі, 35-37-аяттар) деген аяттарға жеткен кезде, жүрегңм ұшып кете жаздады". Ол: "Менің жүрегіме алғаш иман ұялаған кез сол кез болатын"- деген (Бухари).
Ал енді жай ғана мысал келтірейікші.
Бір кісі сізге келіп, айналасы бау-бақшамен қоршалған, ішінде өзен ағып жатқан, дивандар мен кілемге толы, күшейтіп кемелдендіріп, барлық зейнет түрлерімен безендірілген зәулім сарай туралы әңгімелеп, сосын сізге сол сарай әрі оның ішіндегі нәрселерді ешкім жасаған жоқ немесе өзінен-өзі ешкімсіз пайда болып қалды десе, дереу сіз оның сөзін теріске шығарып, өзін өтірікшіге айландырып, әңгімесін де сандыраққа санар едіңіз. Олай болса, мына шексіз ғалам жері, көктерімен, аспан әлемдерімен және олардың керемет жүйелерімен өзінен-өзі пайда болды немесе кездейсоқ пайда боп қалды деу шындыққа жанаса ма?

3-Аллаһтың бар екендігіне шариғи тұрғыдағы дәлел:

Көктен жіберілген кітаптардың ешбірі "Құдай жоқ"- демейді. Керісінше барлығы Құдайдың бар екендігі туралы хабар береді. Сондай-ақ, сол кітаптардағы халықтың (жаратылыстың) пайдасын қамтыған үкімдер Өзі жаратқан нәрселердің пайдасын толық білетін, Дана Жаратушыдан түскендігін көрсетеді.

4-Аллаһтың бар екендігіне сезімнің дәлелі:

Бұл екі жолмен болады:
А) Біздер Аллаһ Тағаланың бар екеніне кесімді түрде дәлел болатындай дұға жасаушылар мен қайғылылардың тілегінің қабыл болғандығын көріп те, есітіп те жүрміз. Сондай-ақ Құрандағы мына аяттарды да білеміз: «**Бұрын жалбарынған Нухтың тілегін қабыл етіп, оны әрі ұй-ішін зор апаттан құтқарған едік**» (Әнбия сүресі, 76-аят).
«**Сол уақытта Раббыларыңна қатты қиыналғанда жалбарынуда едіңдер. Сонда Ол сендерге жауап берді**» (Әнфәл сүресі, 9-аят)
Бухаридың сахихында Әнәс ибн Мәliктен риуаят еткен хадисте Әнәс айтады: Жұма күні Пайғамбар хұтпа оқып тұрған кезде бір бәдәуи келіп: "*Әй Аллаһтың елшісі! Мал қырылып, бала-шаға аш қалды, біз үшін Аллаһқа дұға етіңіз*" -деді. Пайғамбар (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) екі қолын көтеріп дұға етті. Сонда таулар көлеміндей бұлттар келіп, жаңбыр жауды және ол мінберден түспей-ақ оның сақалынан жаңбыр ағып жатқанын көрдім. Кейінгі жұмада сол бәдәуи немесе басқасы тұрып: "*Үйлер бұзылып, малдар суда қалды. Біз үшін Аллаһқа дұға етіңіз*"- деді. Пайғамбар (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) қолын көтеріп: «***Әй, Аллаһ! Үстімізге емес, жан-жағымызға жаудыр***» - деп дұға етті. Қолмен қай жақты көрсетсе, сол жақтағы бұлт кететін еді.
Шынайы қабыл болу шарттарын дұрыс орындап, Аллаһтан сұрағандардың тілектерінің қабыл болғандығы бүгінгі күнімізге дейін жалғасып келеді.
Ә) Пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын)"мұғжизалар" деп аталатын кереметтері. Мұны адамдар көзбен көрген немесе құлақпен естіген. Бұл олардың жіберушісінің Хақ екендігін білдіретін кесімді айғақ. Әрине олардың жіберушісі Аллаһ Тағала. Өйткені, бұл мұжизалар елшілерді (оларға Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) қолдап, оларға жәрдем болу үшін Аллаһтың оларға берген (адамдар құдіретінен тыс) ерекше қасиеттері.

Мысалы, Мұса (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) кереметі; Оған Аллаһ аса таяқпен теңізді ұр деп бұйырып, ол Оның айтқанын бұлжытпай орындаған кезде теңіз он екі құрғақ жолға қақ жарылған.
«**Мұсаға: таяғыңмен теңізді ұр! – деп уахи еттік. Сонда (теңіз) жарылып, әр бөлімі асқар таудай болды**» (Шу`ара сүресі, 63-аят).
Тағы бір мысал, `Исаның (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) муғжизасы; Аллаһтың нұсқауымен ол өліктерді тірілтіп, қабірлерінен шығаратын еді. Бұл жөнінде Құран Кәрімде айтылған:
«… **Шын мәнінде сендерге Раббыларыңнан мкғжизамен келдім. Сендерге құстың мүсіні сияқты жасап, оны үрлеймін. Сонда Аллаһтың бұйрығы бойынша құс болады**» (Әли `Имран сүресі, 49-аят).
«**Және сол уақытта Менің бұйрығыммен балшықтан құстыє бейнесі ұқсаған жасап, оның ішіне үрлегеніңде, Менің бұйыруыммен құс болатын еді**» (Мәида сүресі, 110-аят)
Тағы бір мысал, Мұхаммедтің (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) мұғжизасы; Құрайш руы одан керемет көрсет деп талап еткенде, ол айға ымдаған. Сонда ай екіге бөлініп, адамдар оны көрген. Бұл да Құранда айтылған: «**Қиямет жақындады, ай жарылды. Олар бір мұғжиза (керемет) көрсе бет бұрады да: "жалғасты түрдегі бір сиқыр "-дейді**» (Қамар сүресі, 1-2-аяттар).
Міне осындай Аллаһ Тағаланың пайғамбарларын қолдап, қуаттап, оларға берген сезімдік (көз-көрген) мұғжизалары - Оның хақ екендігіне кесімді дәлел.

Екіншісі: **Аллаһтың рубубиясына иман келтіру**.
Яғни өзі ғана Раббы, серігі және жәрдемшісі жоқ.
Раббы дегеніміз – жарату, иелік ету, басқару құдіретіне ие зат.Аллаһтан басқа ешқандай Жаратушы да, Ие де жоқ, Басқару да тек Оған тән. Құран Кәрімде былай деп айтылған:
«**Расында, жарату мен басқару тек Оған тән**» (А`раф сүресі, 54-аят.
«**Міне осы – Раббыларың Аллаһ. Иелік Соған тән. Ал одан өзге дұға, етіп, құлтышық қылғандарың құма дәнінің қабығына да ие емес**» (Фатыр сүресі, 13-аят).
Адамдардын ешқайсысы Аллаһтың рубубиясын (Жаратушы, Иелік етуші, Басқарушы екенін теріске) теріске шығармаған. Тек өз айтқанын ұқпай, дандайсып айтуы мүмкін. Айталық, Фир`аун, ол өз қауымына былай деді:«**Мен сендердің жоғарғы раббыларыңмын**» (Нази`ат сүресі, 24-аят). «**Әй, бастықтар ! Мен сендер үшін өзімнен басқа тәңір барлығын білмеймін**» (Қасас сүресі, 38-аят).
Бірақ бұл олардың жүректеріндегі сенімі емес еді. Аллаһ Тағала былай дейді:
«**Іштерінде анық сенген бола тұра зұлымдық және менмендікпен теріске шығарды**» (Нәмл сүресі, 14-аят).
Аллаһ Тағала бізге жеткізген аятта Муса (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) Фир`аунға былай деген:
«**Муса: "Расында сен бұлардың көктер мен жердің Раббысы түсірген көрнеу мұғжизалары екенін білесің! Әй, Фир`аун, шын мәнінде мен сені опатқа ұшырайсың деп ойлаймын"-деген еді**» (Исра сүресі, 102-аят).
Ал көпқұдайшылар өздерінің құлшылықтарын Аллаһқа серік қосқандығына қарамай, Аллаһтың рубубиясын мойындайтын. Мына бір аятқа назар аударайық:
«**"Егер білсеңдер, жер мен оның үстіндегі барлық нәрсе кімдікі?", - деп сұра. Олар: "Аллаһтікі", - деп жауап береді. "Неліктен ойланбайсыңдар?!", - деп айт! Олардан: "Жеті көктің және ұлы `Арштың Раббысы кім?", - деп сұра! Олар: "Аллаһ!", - дейді.**

“Неліктен қорықпайсыңдар?!”, - де! “Егер білсеңдер әр нәрсенің иелігі кімнің қолында? Әрі Өзі қорғайтын, бірақ Одан қорғайтын ешкімі жоқ кім?”, - деп сұра. Олар: “Аллаһ!”, - деп жауап береді. Оларға айт: “Қаншылықты алдандыңдар”» (Муминун сүресі, 84-87-аяттар).
Раббымыздың басқаруы болмыстағы және шариғаттағы үкімдерді де қамтиды. Мысалға: Ол ғаламды басқарып қозғалтушы, даналығымен қалағанынша төреші болса, сол сияқты даналығымен құлшылықтар мен мәміле үкімдерін заңдастырушы. Ендеше кімде-кім Аллаһ Тағалаға құлшылықтарды заңдастырушы, мәмілелерге төрелік етуші деп біреуді қосса, ол серік қосқан саналып, иманын жүзеге асырмаған болады.

Үшіншісі: **Аллаһтың улюһиясына иман келтіру.**
Яғни Ол Өзі ғана хақ (шынайы) Тәңір (иләһ), басқа ешкім емес. Тәңір (иләһ) дегеніміз – сүю және ұлықтау арқылы құлшылық етілетін зат.
Аллаһ Тағала былай дейді:
«**Тәңірлерің – бір-ақ Тәңір. Одан өзге Тәңір жоқ. Ол аса қамқорлы, ерекше мейірімді**» (Бақара сүресі, 163-аят).
«**Аллаһ Тағала, періштелер және әділет үстінде тұрушы білім иелері, расында тым Үстем, хикмет Иесі Аллаһтан басқа ешбір тәңір жоқтығына куәлік берді**» (Әли `Имран сүресі, 18-аят)
Аллаһтан өзге тәңір деп есептеліну, табынылып жатқан нәрселердің тәңірлігі жалған.
«**Бұл өйткені, Ол Аллаһ – Шынайы (Хақ), ал Одан басқа құлшылық етілетін нәрселер – жалған**» (Хаж сүресі, 62-аят).
Олардың тәңірлер деп аталуы шынайы тәңірлікті білдірмейді. Аллаһ Тағала адамдар тарапынан тәңір деп есептелген Лат, `Узза, Мәнәт деген мүсіндер жөнінде былай дейді:
«**Сендер Ләт пен `Уззаны және үшіншісі қор болған Мәнәтты көрдіңдер ме? Сендерге ер жыныстылар, ал Оған әйел жыныстылар ма? Бұл әділсіз бөлусі болар еді. Олар – тек сендердің және аталарыңның берген есімдерің ғана. Олар туралы Аллаһ еш дәлел түсірмеген**» (Нәжм сүресі, 19-23-аяттар).
Сондай-ақ Аллаһ Юсуф (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) абақтыдағы екі досына айтқан сөзін Құранда келтірген: «**Әй, менің абақты жолдастарым! Бөлек-бөлек раббылар жақсы ма? Немесе әр нәрсеге Өктем жалғыз Аллаһ жақсы ма? Одан өзге сендер, өздерің және ааларың атаған есімдерге ғана құлшылық етесіңдер. Ол туралы Аллаһ еш дәлел түсірмеген**» (Юсуф сүресі, 40-аят).
Сондықтан барлық пайғамбарлар өз қауымдарына: «**Аллаһқа құлшылық етіңдер. Сендер үшін одан өзге құлшылыққа лайықты ешбір тәңір жоқ**» -дейтін.

Теріс сенімдерге қарсы жауап (родд)

Бірақ көп құдайшылар бұдан бас тартып, сол баяғы әуендеріне салып, көп тәңірлерден жәрдем сұрап, соларға жалбарынды.
Аллаһ Тағала олардың бұл істерін төмендегі екі ақыли дәлелмен теріске шығарады. Сондай-ақ олардың бұл істері шынымен де қисынға келмейді.
1. Олардың тәңір деп қабылдаған тәңірлерінде ешқандай тәңірлік қасиет жоқ. Олар біреуді жаратпаған, керісінше өздері жаратылған. Өзіне құлшылық еткендерге пайда келтіре алмайды. Сондай-ақ олардан зиянды кетіре де алмайды. Олар тіршілік беруші де, ажал жеткізуші де емес. Көктердің бір нәрсесіне иелік ете алмайды. Тіпті оған

серіктесе де алмайды. Бұл жөнінде Аллаһтың сөзі төмендегідей: «**Олар (Аллаһтан) өзге ештеңені жаратпайтын, керісінше өздері жаратылған. Әрі өздеріне пайдамен де, зиянмен де, өлім және өмірмен, сондай-ақ қайта тірілумен иелік етпейтін тәңірлерді алып алды**» (Фурқан сүресі, 3-аят).
«**(Әй, Мұхаммед! Оларға) айт: "Аллаһтан өзге құлшылық ететін нәрселеріңді шақырыңдар! Олар аспанда да, жерде де кішкентай құмырсқаның салмағындай да еш нәрсеге ие бола алмайды. Олардың онда ешқандай серіктестігі жоқ, сондай-ақ Аллаһқа олардың ешбіреуі көмекші де емес"**», - деді (Сәбә сүресі, 22-аят).
«**Олар ештеңені жаратпаған, бірақ өздері жаратылған, сондай-ақ оларға көмек бере алмайтын, тіпті өздеріне де жәрдемдесе алмайтын нәрселерді серік қосты ма?!**» (А`раф сүресі, 191-192-аяттар).
Олардың тәңір деп есептендерінің жағдайы осындай болса оларды құлшылық етуге лайықты тәңір деп қабылдау нағыз ақымақтық әрі бекершілік.
2. Аталмыш көпқұдайшылар Аллаһ Тағала жалғыз Өзі бүкіл нәрсенің басқаруы қолында болған жаратушы Ие, Ол қорғайды, ал одан қорғаныш жоқ деп мойындайтын еді. Олардың мұнысы Аллаһ Тағаланы рубубияда жалғыздағандықтай, оларды Оны тәңірлікте де (құлшылық етуде) солай жалғыздауларын міндеттейді. Бұл жөнінде Аллаһ бүкіл адамзат баласын саналылыққа шақырып былай деді: «**Әй, адамдар! Сендер мен сендерден бұрыңғыларды жаратқан Раббыларыңа құлшылық етіңдер. Ол сендерге жерді төсеніш етті, көкті төбе қылды. Аспаннан су ағызып, сол арқылы сендерге жемістерден ризық шығарды. Енді біле тұра, Аллаһқа серік қоспаңдар!**» (Бақара сүресі, 21-22-аяттар).
Аллаһ Тағала: «**Егер олардан: "Аспандар мен жерді кім жаратты?", - деп сұрасаң, олар былай дейді: "Оларды аса Үстем, Білуші жаратқан"**» (Зухруф сүресі, 9-аят).
Аллаһ Тағала былай айтты: «**"Аспан мен жерден сендерді кім ризықтандырады? Есту, көру қабілеттеріңе кім иелік етеді? Өліден тіріні және тіріден өліні кім шығарады? Әрі істермен басқаратын кім?", - деп сұра. Олар: "Аллаһ!", - деп жауап береді. "Неліктен қорықпайсыңдар?!", - деп айт**» (Юнус сүресі, 31-аят).

Төртінші: **Аллаһтың есімдері мен сипаттарына иман келтіру**.
Аллаһтың есімдері мен сипаттарына сену дегеніміз – Аллаһ Тағала Өз кітабында немесе елшісінің (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) хадисінде Өзіне бекіткен есімдер мен сипаттарды бұрмаламастан, жоққа шығармастан, қалай деп сұрамастан, ұқсатпастан Оған лайықты түрде бекіту. Бұл жайында Аллаһ Тағала былай дейді: «**Ең жақсы есімдер Аллаһқа тән. Оған сол аттармен дұға етіңдер. Аллаһтың атында қиғаштық істейтіндерді қойып қойыңдар. Олар істегендерінің сазайын тартады**» (А`раф сүресі, 180-аят).
«**Әрі көктер мен жердегі жоғары сипат Оған тән. Ол өте ұстем хикмет Иесі**» (Рум сүресі, 27-аят).
«**Оған ұқсас ешнәрсе жоқ. Ол – Естуші, Көруші**» (Шура сүресі, 11-аят).

Теріс сенімдерге қарсы жауап (родд)

Осы мәселеде екі топ адасты.
1) *Му`аттила* (жоққа шығарушылар). Олар Аллаһ Тағаланың есімдері мен сипаттарын немесе солардың кейбірін жоққа шығарып, оларды Аллаһқа тағу - Аллаһты Өзінің

жаратқан нәрселеріне ұқсату дегенді білдіреді.
Ал бұл ойлар бірнеше жолдармен теріске шығарылады.
Біріншіден: Аллаһтың сөзінде кемшілік бар дегенді білдіреді. Өйткені, Аллаһ Өзіне сипаттар мен есімдерді тағып, Өзіне ұқсас ешнәрсе жоқ екендігін айтты. Бұлардың айтуы бойынша, сол сипаттарды Аллаһқа тағу - Оны бір нәрсеге ұқсату болатын болса, онда Аллаһтың сөзінде кемшілік болып, бір сөзі бір сөзіне қайшы келеді деген ұғым шығады.
Екіншіден: екі нәрсенің бір есімде немесе бір сипатта сәйкес келуі сол екеуінің бірін-біріндей екендігін білдірмейді. Мысалы: сіз екі кісініі есітуші , көруші, сөйлеуші адам екендігін көрдіңіз. Бірақ сол нәрсе ол екеуінің адамгершілікте, есітуде, көруде сөз саптауында бірдей екендігін білдірмейді ғой. Сондай-ақ жан-жануарлардың да қолдары, аяқтары, көздері бар. Міне осылар бәрінде бірдей деген ұғымды білдірмейді. Жан-жануарлар арасында сәйкес келетін есімдер мен сипаттардың айырмашылығы көрініп тұрса, Жаратушы мен жаратылыстардың арасындағы айырмашылық неге көрінбеске ?!
2) *Мушаббиһә* (ұқсатушылар). Бұлар Аллаһтың есімдері мен сипаттарын Аллаһқа таққанда бір нәрсеге ұқсату арқылы тағады. Сондай-ақ олар өз ойларын аяттар мәтінінің көздегені сол, өйткені, Аллаһ құлдарына олар түсінетіндей сөйлейді деп дәлелдемекші болады. Бұл ой да бірнеше жолмен теріске шығарылады:
Біріншіден: Аллаһты жаратылыстың бір нәрсесіне ұқсату ақыл да, дін де қабылдамайтын теріс іс. Мәтіннің көздеген нәрсесі болуы да мүмкін емес.
Екіншіден: Аллаһ Тағала пенделеріне негізгі мағыналарын түсінетіндей етіп сөйлейді. Ал Өзінің бейнесіне және сипатына байланысты оның шынайы болмыстық ақиқатын білдіретін мағынасын ғоиб (көмес) әлемінде жасырып қойды.
Мәселен, Аллаһ Тағала Өзін толық Есітуші деді. Ал енді есіту дегеніміз – түпкі мағынасы жағынан алғанда дауыстарды білу дегенді білдіреді. Бірақ Аллаһ Тағаланың есітуіне байланысты оның түпкі кейіпі белгісіз. Өйткені, тіпті жан-жануарлардың есітуінің өзінде айырмашылық бар. Ал Жаратушы мен жаратылыстың есіту қабілеті тіпті басқаша.
Тағы да Аллаһ Тағала Өзі жайында, Өзінің `Аршқа (Тақ) көтерілгенін айтқан. Ал енді "көтерілу" сөзінің түпкі мағынасы белгілі. Бірақ Аллаһтың `Аршқа көтерілгенінің шынайы көрінісі мен кейіпі белгісіз. Мысалы, мықты жайласқан орындыққа көтерілу, үркек, асау түйенің ер-тоқымына көтерілу сияқты емес. Міне қарасаңыздар, мақлұқаттардың өзіндегі айырмашылық бар екен, ал Жаратушы мен жаратылыстардың арасындағы айырмашылық туралы не айтсақ болады?

Аллаһ Тағаланың сипаттарына иман келтірудің мүминдерге тәтті жеміс береді.
1) Өзгеден үміт етпей, өзгеден қорықпай, өзгеге құлышылық етпейтіндей дәрежеде Аллаһтың жалғыздығын жүзеге асыру.
2) Аллаһ Тағаланы көркем есімдері мен жоғары сипаттарына сай ұлықтап, кемел түрде жақсы көру.
3) Ол бұйырған нәрселерді орындап, Ол қайтарған нәрселерден тыйылып, Оған шынайы құлшылық жасау.

Періштелерге иман келтіру

Періштелер - көмескі әлем, Олар да жаратылыстарға жатады. Яғни олар да Аллаһтың құлдары. Оларда улюһиялық (құлшылыққа лайықты боолатындай) немесе рубубиялық (әлемдегі істерді басқаратындай) қасиеттерінің ешбірі жоқ. Аллаһ оларды нұрдан жаратып, оларға Өзінің бұйрықтарына толық бағынып, бұлжытпай орындайтын қабілет берген.
«**Оның қасындағылар, Оған құлшылық етуден дандайсымайды да шаршамайды. Олар күндіз-түні Аллаһты дәріптеуден жалықпайды**» (Әнбия сүресі, 19- 20-аяттар).
Олардың сандары өте көп. Оны тек Аллаһ қана біледі. Әнәс риуаят еткен сахих хадисте Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) Ми`ражда көктегі Бәйтул Ма`мурға көтерілгені жайлы айтылады. Онда әр күні жетпіс мың періште намаз оқиды. Бір мәрте намаз оқып шыққан періштеге қайта намаз оқуға кезек жетпейді (періштелердің көптігі соншалықты - кезек қайта келмейді).

Періштелерге иман келтіру төрт нәрсені қамтиды:
1.**Олардың бар екеніне иман келтіру**.

2. **Есімдерін білгендеріміздің есіміне иман келтіру (Жәбірейіл тәрізді). Ал есімдерін білмегендерімізге жалпылай иман келтіру**.

3. **Олардың сипаттарына иман келтіру**. Мысалы Жәбірейілдің сипаты. Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) оны өз бейнесінде көріп, оның көкжиекті түгел жапқан алты жүз қанаты бар екендігін көрген. Кейде періште Аллаһтың әмірімен адам бейнесіне ауыса алады. Мысалы: Жәбрейіл періштенің Мәйриямға адам түрінде келгені. Сондай-ақ, оның сахабаларының арасында отырған Мұхаммед пайғамбарға (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) адам бейнесінде келуі. Сол сияқты, Ибраһимге және Лутқа (ол екеуіне Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) келген періштелер де еркек кейіпінде болған-ды.

4. **Аллаһ Тағаланың әмірімен олардың орындайтын бізге белгілі істеріне иман келтіру**. Мысалы: тәсбих айту, ертелі-кеш жалықпастан құлшылық ету және т.б. Олардың кейбірінің арнайы істері де болуы мүмкін. Айталық:
- Жәбірейіл (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) пайғамбарларға Аллаһтың уахиін (хабарын) жеткізуші.
-Микәил (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) жаңбыр, өсімдік сияқты табиғат істеріне жауапты.
- Исрафил (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) ақыр заман мен адамдардың қайта тірілу кезінде Сұр үрлеуге міндетті.
- Өлім періштесі жан алуға міндеттелген.
-Мәлик - тозаққа жауапты (тозақтың күзетшісі).
-Жатырдағы баланың ризық-несібесін жазуға жүктелген періштелер.
Бала анасының жатырында төрт айлық болса, Аллаһ Тағала бір періште жіберіп, оның ризық-несібесін, ажалын және амалын сондай-ақ бақытты немесе бақытсыз болуын жазуға бұйырады.
- Мәйіттен сұрақ алу ісі жүктелген періштелер. Мәйіт қабірге қойылса, екі періште келіп, Раббысы, діні, пайғамбары жайында сұрайды.
- Адамды қорғап жүретін періштелер.
- Пенденің істеген амалдарын, айтқан сөздерін жазып жүретін періштелер.

Періштелерге иман келтірудің жемістері:
1.Аллаһтың ұлылығын, құдіреттілігін және оның салтанатын білу. Өйткені, жаратылыстың күштілігі Жаратушының құдыретін көрсетеді.
2.Аллаһ Тағаланың адам баласына деген қамқорлығына шүкір ету. Өйткені, Раббымыз сол періштелердің ішінен адамдарды қорғайтын және олардың амалдарын жазатын, және тағы басқа сол сияқты олардың пайдаларын іске асыратын періштелерді тағайындады.
3.Аллаһқа құлшылық ретінде орындаған ғибадаттары үшін періштелерді жақсы көру.

Теріс сенімдерге қарсы жауап (родд)

Адасқан бір қауым періштелердің денесі болуын теріске шығарып: "Олар жаратылыстардағы жасырын жақсылық күшінен тұрады", - деген.
Бұл пікір Аллаһтың Кітабы мен пайғамбарының хадисін теріске шығару болып табылады.
«**Көктерді және жерді жасаған, сондай-ақ екі, үш және төрт қанатты періштелерді елші еткен Аллаһқа барлық мақтаулар лайық**» (Фатыр сүресі, 1-аят).
«**Періштелер қарсы болғандардың беттеріне, арқаларына ұрып: "Күйдіретін азапты татыңдар ", - деп жандарын алғанын көрсең**» (Әнфәлс үресі, 50-аят).
«**Егер залымдарды өлім қиналысында, періштелер қолдарын созып: "Жандарыңды шығарыңдар. Бүгін Аллаһқа қарсы орынсыз сөйлегендерің, Оның аяттарын менсінбегендерің себепті қорлаушы азаппен жазаланасыңдар"дегенін көрсең**» (Ән`ам сүресі, 93-аят).
«**Ақыр жүректерінен шошыну кеткен кезде, өзара: "Раббың не айтты?", - десе: "Хақты айтты", - деседі. Ол Аллаһ - аса Жоғары, тым Үстем**» (Сәбә сүресі, 23-аят).
«**Періштелер әр есіктен олардың үстеріне кіреді. Сабыр еткендерің үшін, Аллаһтың есендігі сендерге болсын! Соңғы мекен нендей жақсы**» (Ра`д сүресі, 23-24-аяттар).
Бухаридың «Сахихында» Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) Әбу Һурайрадан (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) риуаят етілген хадисінде: «**Аллаһ пендені жақсы көрсе, Жәбірейілді шақырып: "Мен пәленшені жақсы көремін сен де оны жақсы көр"-дейді. Сонда Жәбірейіл оны жақсы көріп, ол Көктегі тұрғындарға: Аллаһ пәленшені жақсы көреді. Сендер де оны жақсы көріңдер деп үндейді. Сонда көктегі тұрғындар да оны жақсы көреді. Сосын жерде оның сјзі мақұлданатын болады**», -дейді.
Бухаридың «Сахихында» осы кісіден риуаят етілген хадисте Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) былай деген: «**Жұма күні мешіт есіктерінің әрбірінде періштелер келгендерді ретімен жазатын болады. Ал имам отырғанда, олар тізім кітабын жауып, зікір тыңдауға келеді**» .
Міне осы мәтіндер періштелердің адасқандар айтқандай мәндік күш емес, дене екендігіне ашық дәлел. Сондай-ақ осы мәтіндердің талабына мұсылмандар бір ауыздан келіскен.

Кітаптарға иман келтіру

«*Китәб*» (көпше түрі «кутуб») деген сөз – жазылған («мәктуб») деген мағынаны білдіреді. Ал бұл жердегі кітаптардан мұрат – адамзатқа мейірім әрі тура жол болу үшін, сөйтіп, адамдар бұл дүние мен ақыретте бақытқа жетуі үшін Аллаһтың пайғамбарларға түсірген кітаптары.
Бұл иман төрт нәрсені қамтиды:
1. **Сол кітаптар шынымен Аллаһтан түскен деп иман келтіру**.

2. **Атын білетіндерімізге жекелей аттарымен иман келтіру**.
Мысалы: Мұхаммед (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) түскен Құран, Мусаға (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) түскен Тәурат, Исаға (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) түскен Инжил, Дәуітке (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) түскен Зәбур. Ал атын білмегендерімізге жалпылай иман келтіру.

3. **Құранның хабарлары сияқты, бұрынғы кітаптардың бұрмаланбаған, өзгертілмеген хабарлары сияқты сенімді хабарларын растау**.

4. **Үкімдерінен күші жойылмағандарына амал ету**.
Сол мансух (күші жойылған) болмаған үкімнің сырын түсінсек те, түсінбесек те ризалық білдіріп, бойұсыну. Барша бұрынғы кітап Қасиетті Құранның келуімен мансух болды. Яғни сол бұрынғы кітаптардың Құранның келуімен жарамдылығы тоқталды, күштері жойылды. Аллаһ Тағала былай деді: «**Саған шынайы түрде Құранды өзінен бұрынғы кітаптарды растаушы және оларды қорғаушы түрінде түсірдік**» (Мәида сүресі, 48-аят).
Яғни сол кітаптарға төреші ретінде түсірген, соған байланысты, бұрынғы кітаптардың, Құран растамаған әрі сенімсіз бірде-бір үкіміне амал жасауға болмайды.

Аллаһтың кітаптарына иман келтірудің жемістері:
1. Аллаһ Тағаланың құлдарына деген қамқорлығын білу. Өйткені Ол әр қауымға тура жолға бастайтын кітап түсірген.
2. Аллаһтың шариғатындағы даналығын білу. Өйткені Ол әр қауымға өздеріне сай келетіндей заңдар орнатқан. Аллаһ Құранда былай айтқан: «**Сендердің әрбіреулерің үшін бір шариғат пен жол (минһаж) оранттық**» (Мәида сүресі, 48-аят).
3. Аллаһтың осындай нығметіне (жақсылығына) шүкір ету.

Елшілерге иман келтіру

Елші арабша “*расул*” (көпше түрі “*русул*”) деген сөз. Оның тілдік мағынасы: бір нәрсені жеткізу үшін жіберілген біреу.
Ал шариғи мағынасы: оған уахи арқылы шариғат берілген әрі соны жеткізуге бұйырылған адам.
Елшілердің ең алғашқысы Нух, ал соңғысы Мұхаммед (ол екеуіне Аллаһтың игілігі мен

сәлемі болсын).
Бұған дәлел ретінде Құран мен Сүннеттегі келесі мәтіндерді келтірсек болады. Аллаһ Тағала былай дейді: «**Біз Нухқа және одан кейінгі пайғамбарларға уахи еткеніміздей саған да уахи еттік**» (Ниса сүресі, 163-аят).
Бухаридың «*Сахихында*» Әнәстан жеткен шапағат жөніндегі хадисте Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) былай деген: «***Өздеріне шапағат ету үшін адамдар Адам атаға келеді. Ол болса сылтаурата бастайды да: "Аллаһ жіберген ең әуелгі елші – Нухқа барыңыздар", - дейді***». Аллаһ Тағала Мұхаммед (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) туралы былай деген: «**Мұхаммед сендерден ешбір еркектің әкесі емес. Бірақ Аллаһтың Елшісі және пайғамбарлардың соңғысы**» (Ахзәб сүресі, 40-аят).
Оларға дербес шариғат әкелген елшісі жоқ немесе алдыңғы елшілердің шариғатын жаңғыртып келмеген пайғамбары жоқ халық болмаған.
Аллаһ Тағала: «**Расында, әр үметке: "Аллаһқа ғана құлшылық етіңдер және тағуттан аулақ болыңдар", - дейтін елші жібердік**» (Нахл сүресі, 36-аят), - деп айтты.
Тағы да Аллаһ Тағала: «**Негізінде, ескертушісі болмаған бірде-бір халық жоқ**», - деп айтты (Фатыр сүресі, 24-аят).
Елшілер – Аллаһтың жаратылыстары ғана. Оларда рубубиялық (әлемдегі істермен басқаратындай) және улюһиядан (құлшылыққа лайықты болатындай) ешқандай қасиеттері жоқ. Біздің пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) елшілердің мырзасы, Аллаһтың қасында ең беделдісі болса да, Аллаһ ол жөнінде былай деген: «**"Аллаһ қаламайынша, өзім үшін пайда да, зиян да келтіру күшіне ие емеспін. Егер көместі (ғоиб) білген болсам, әрине, жақсылықты көбейтіп алар едім. Сондай-ақ маған бір сәтсіздік жұғыспас еді. Мен иман келтірген елді қорқытушы, қуандырушы ғанамын "- деп айт**» (А`раф сүресі, 188-аят).
Тағы да Аллаһ былай айтты: «**"Расында мен сендерге зиян келтіре алмаймын да, игілік те істей алмаймын Расында ешкім мені Аллаһтан сақтай алмайды да, мен де Одан өзге пана таба алмаймын", - деп айт**» (Жын сүресі, 22-аят).
Сондай-ақ оларға ауру, өмір, ішіп-жеуді қажет ету сияқты пенделік қасиеттер тиесілі. Аллаһ Ибраһимның (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) Раббысын сипаттағандығы жөнінде былай дейді: «**Ол маған жегізеді де, ішкізеді. Ол қашан ауырсам, маған шипа береді. Ол мені өлтіреді де, сосын тірілтеді**» (Шу`ара сүресі, 79- 81-аяттар).
Пайғамбарымыз да (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) былай деген: «***Мен сендер секілді адаммын. Сендер ұмытқандай, мен де ұмытамын. Егер ұмытып қалсам, есіме салыңдар***».
Аллаһ Тағала пайғамбарларды мақтап, оларды құлшылық етудің ең жоғарғы деңгейінде сипаттаған. Мысалы: Нух (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) жөнінде: «**Ол шүкір етуші құл еді**» (Исра сүресі, 3-аят).
Ал Мұхаммед (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) жөнінде: «**Бүкіл әлемге ескертуші болуы үшін құлына Фурқанды (Құранды) түсірген Аллаһ өте жоғары**» (Фурқан сүресі, 1-аят).
Ал Ибраһим, Исхақ және Я`қуб (оларға Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) жөнінде: «**Құлдармыз Ибраһим, Исхақ және Я`қубты есіңе ал. Олар мықты да, қырағы еді. Расында біз оларды ақыретті нағыз еске алғандары үшін таңдадық. Сөз жоқ олар қасымызда таңдаулы, ең жақсылардан еді**» (Сад сүресі, 45-47-аяттар).
Мәриямның Ұлы `Иса (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) жөнінде: «**Ол `Иса Біз**

өзіне игілік берген, сондай-ақ Израил ұрпақтарына бір мысал қылған құл ғана» (Зухруф сүресі, 59-аят).

Аллаһтың елшілеріне иман келтіру төрт нәрсені қамтиды:
1. **Олардың елшілігі Аллаһ Тағаладан екендігі хақ деп сену**.
Кімде-кім олардың біреуінің елшілігін теріске шығарса, ол барлығының елшілігін теріске шығарған болады. Аллаһ Тағала былай айтты: «Нухтың елі де елшілерді жасынға шығарды» (Шу`ара сүресі, 105-аят). Нухтың елі оны жасынға айналдырғанда (оны мойындамағанда) Нухтан басқа пайғамбар жоқ еді. Соған қарамастан Аллаһ оларды барлық елшілерді жасынға айналдырды деп тұр. Соған байланысты пайғамбарымыз Мухаммедті (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) мойындамай теріске шығарып, оның ізімен ілеспеген христиандар Мариям ұлы `Исаны да теріске шығарып, оның жолынмен жүрмеген болып саналады. Оның ұстіне `Иса (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) оларға өзінен кейін Мухаммед (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) пайғамбардың келетінін хабарлаған. Мұның мағынасы олардың адасушылықтан құтқарылып, тура жол табуы Мухаммед пайғамбар (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) арқылы жүзеге асады деп сүйіншілегені.

2. **Есімін білген елшілерге есімдерімен иман келтіру**.
Мысалы: Мұхаммед, Ибраһим, Муса, `Иса, Нұх (оларға Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын). Және осы бесеуі пайғамбарлардың ең беделділері. Аллаһ Тағала оларды Құранның екі жерінде атап өткен: «**Сол уақытта пайғамбарлардан, сенен, Нухтан, Ибраһимнен, Мусадан және Мәриям ұлы `Исадан берік уәде алған едік**» (Ахзәб сүресі, 7-аят).
«**Аллаһ Нухқа өсиет еткен нәрселерді және саған уахи еткенімізді, сондай-ақ Ибраһим, Муса, `Исаға өсиет еткен нәрселерімізді сендерге шариғат етті: дінді мықты орындаңдар да, онда бөлінбеңдер**» (Шура сүресі, 13-аят).
Ал олардың есімдерін білмейтін елшілерге жалпылай иман келтіреміз. Аллаһ Тағала: «**Расында сенен бұрын да елшілер жібердік. Олардың кейбірін саған баян еттік те, кейбірін баян етпедік**» (Ғафир сүресі, 78-аят).

3. **Олардан жеткен сенімді хабарларды растау**.

4. **Олардың ішінен бізге жіберілген пайғамбардың шариғатымен амал ету**. Ал ол - барша халыққа жіберілген пайғамбарлардың соңғысы болған Мухаммед (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын). Аллаһ Тағала былай деді: «**Раббыңмен ант! Олар сені араларында туған келіспеушіліктерде би (үкім шығарушы) қылып алмайынша, сосын жүректерінде шығаршан шешіміңнен ақау таппайынша және толық бойұсынбайынша иман келтірмейді**» (Ниса сүресі, 65-аят).

Аллаһтың елшілеріне иман келтірудің жемістері:
1. Аллаһтың құлдарына деген мейірімі мен қамқорлығын білу. Өйткені Аллаһ оларды тура жолға бастау үшін және Өзіне қалай құлшылық етуді баяндау үшін оларға пайғамбар жіберді. Себебі, адам баласының санасы мұны білуде дербес күй кеше алмайды.
2. Аллаһ Тағалаға осы ұлы нығмет үшін шүкірлік ету.
3. Елшілерді сүю, құрметтеу және оларды лайықты түрде мақтау. Өйткені, олар

Аллаһтың құлшылығын орындап, Оның дінін жеткізіп, Аллаһтың құлдарына адалдық танытты.

Теріс сенімдерге қарсы жауап (родд)

Кейбір қасарысушылар, елші адам баласынан болуы мүмкін емес деп өз елшілерін жасынға айналдырған. Аллаһ Тағала олардың бұл қате пайымдауларына Құранда қысқаша былай жауап берді: «**Адам баласын тура жол келген кезде иман келтірулеріне тек олардың "Аллаһ елші етіп адамды жібереді ме екен?!", – деген сөздері ғана бөгет болды. Айт: "Егер жер жүзінде періштелер бейбіт жүрген де еді, әрине оларға көктен періштені елші қылып жіберер едік"**» (Исра сүресі, 94- 95-аяттар).
Аллаһ Тағала бұл ойды пайғамбар міндетті түрде адам болу керектігімен қатеге шығарды. Өйткені, пайғамбар жер тұрғындарына, яғни адамдарға жіберілген. Егер де жер тұрғындары періштелер болғанда, Аллаһ Тағала елші ретінде өздері тәрізді періште жіберер еді. Осылайша Аллаһ пайғамбарларды жасынға айналдырушылар әңгімесін жалғастырып былай деп суреттеген: «**"Сендер де біздей-ақ пендесіңдер. Бізді ата-бабаларымыздың табынған нәрселерінен тосқыларың келе ме? Бізге ашық бір дәлел келтіріңдер"- деді. Сонда елшілері оларға: "Әрине біз сендерге ұқсаған адам баласымыз. Бірақ Аллаһ құлдарынан кімді қаласа, соны сыйлыққа бөлейді. Аллаһтың әмірісіз біздің сендерге бір мұғжиза келтіруіміз мүмкін емес...", - деді**» (Ибраһим сүресі, 10-11-аяттар).

Ахырет күніне иман келтіру

Ахырет күні - адамдардың сый не жаза алу үшін және есепке тартылу үшін қайта тірілетін Қиямет күні. Оның бұлай аталуының себебі, өйткені одан кейін күн жоқ, ол – ақырғы күн. Яғни жәннәттықтар – өз мекеніне, тозақтықтар өз мекеніне қоныстанатын күн деген сөз.

Ахырет күніне иман келтіру үш нәрсені қамтиды:

1. **Қайта тірілуге иман келтіру.**
Яғни ол күні екінші рет Сұр үрленгенде өлілер тіріліп, аяқ киімсіз, жалаңаш, сүндетке отырғызылмаған күйде бүкіл әлемнің Жаратушысының алдында тұрады. Аллаһ Тағала былай деген: «**Әуел бастағыдай қайта жаратамыз. Бұл Бізге бір міндет. Шынында Біз (оны) орындаймыз**» (Әнбия сүресі, 104-аят).
Қайта тірілу - Құран мен Сүннетте дәлелі келген, сондай-ақ бүкіл мұсылмандар бірауыздан келіскен хақ, ақиқат болып табылады.
«**Бұдан кейін әрине сендер өлесіңдер. Сосын Қиямет күні әлбетте тірілесіңдер**» (Муминун сүрei, 15-16-аяттар).
Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын): «***Адамдар Қиямет күнінде сүндетсіз, жалаң-аяқ жиналады***», - деген. (Бухари, Муслим)
Бұл - мұсылмандарда айтыс-тартысы жоқ шешімді мәселе. Ахырет күнінің болуы

даналықтың сұранысы десек те болады. Өйткені пайғамбарларының тілімен Аллаһтан міндеттелеген бұйрықтарды орындаған, орындамағанына қарай, оларды сауапқа бөлейтін немесе жазаға тартатын қайта тірілтетін күн адамзатқа керек.
Аллаһ Тағала былай деді: «**Біз сендерді босқа жараттық, әрі Бізге қайтарылмаймыз деп ойлайсыңдар ма?**» (Муминун сүресі, 115-116-аяттар). Тағы да Ол пайғамбарына (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын): «***Расында саған Құранды парыз еткен (Аллаһ) сені өмірге қайта келтіреді***».

2.**Есеп-қисап және сый мен жазаға иман келтіру**
Әрбір пенде істеген амалына қарай есеп беріп, соған қарай сый не жазасын алады. Бұған Құран да, хадистер де, мұсылмандардың біраууызды келісімі де дәлелі болады.
Аллаһ: «**Расында, олардың қайтатын жері Біз жақ. Шын мәнінде, Біз оларды есепке аламыз**», - деп айтты (Ғашия сүресі, 25-26-аяттар).
Аллаһ Тағала былай деді: «**Кім бір жақсылықпен келсе, оған сондайдың он есе сыйы беріледі. Ал кім бір жамандық істесе, сондай ғана жаза алады. Әрі олар зұлымдыққа ұшыратылмайды**» (Ән`ам сүресі, 160-аят).
Тағы да Аллаһ былай айтқан: «**Қиямет күні туралық таразысын орнатамыз. Сонда ешкім әділетсіздікке ұшырамайды. Егер бір ұрық түйірінің салмағындай болса да әкелеміз. Есеп көруде жеткіліктіміз**» (Әнбия сүресі, 47-аят).
Ибн Омардан риуаят етілген хадисте Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) былай деген: «***Аллаһ Тағала мүмінді жақындатып, оған пердесін қойып, оны жасырады. Сөйтіп: "Мына күнәні білесің бе? Ана күнәні білесің бе?" –дейді. Ол "Иә, Раббым!" –дейді. Ақыры оған күнәларын мойындатып, оның "Құрыдым ғой енді"-дегенін көргенде, Ол расында мен сол күнәларды саған дүниеде жасырдым. Ал бүгін сен үшін соларды кешірдім дейді. Сөйтіп, оған жақсылықтарының кітабы беріледі. Ал кәпірлер мен екіжүзділерге бүкіл халайықтың алдында: "Мыналар Раббыларына өтірік сөйлегендер, Аллаһтың лағынеті залымдарға жаусын!" – деп үш рет айтылады***» (Бухари, Муслим).
Мұсылмандар есеп-қисаптың істеген амалдарға қарай болатындығына бір ауыздан келіскен. Сондай-ақ, ол даналыққа да жатады. Өйткені, Аллаһ кітаптар түсіріп, пайғамбарлар жіберіп, пенделеріне солар алып келген шариғатпен жүруді парыз етті. Егер де есеп-қисап болмағанда Дана Раббыға жараспайтын еріккеннің ермегі болар еді.
Аллаһ Тағала Құранда осы мағынаға меңзеп былай деген: «**Өздеріне елші жіберілгендерді сұраққа тартамыз, әрі елшілердің өздерін де сұраққа тартамыз. Әрине оларға біліммен баян етеміз. Негізінде ешқашан жоқ болмадық**» (А`раф сүресі, 6-7-аяттар).

3.**Жәннәт пен Тозаққа иман келтіру**
Бұл екеуі адамзаттың мәңгілік қалатын орны. Жәннәт - ол Аллаһтың сенуді міндет еткен нәрселеріне сеніп, Аллаһқа шын ықыласпен ғибадат жасап, елшісінің (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) жолымен жүрген тақуа мұсылмандарға арнайы дайындалған рахат орны. Ол жерде алуан түрлі рахат және ләззәт түрлері бар. Хадисте былай айтылғандай: «***Адамның көзі көрмеген, құлғы естімеген, адамзаттың ойына келмеген жақсылықтар бар***».
Аллаһ Тағала былай деді: «**Күдіксіз сондай иман келтіріп, түзу іс жасағандар, міне солар жаратылғандардың ең жақсысы. Олардың Раббыларының қасындағы сыйлықтары: астарынан өзендер ағатын `Адн жәннәттары. Олар онда мәңгі**

қалады. Аллаһ олардан разы, олар да Аллаһтан разы. Осы сыйлық Раббысынан қорыққан кісі үшін болады» (Бәйина сүресі, 7-8-аяттар).
Тағы да Аллаһ былай айтты: «**Істегендері үшін сый ретінде көз айым болатын қандай нәрселер әзірленіп қойылғанын ешбір адам білмейді**» (Сажда сүресі, 17-аят).
Ал Тозақ - ол Аллаһтың Өзіне қарсы келіп, пайғамбарларына бойұсынудан бас тартқан залым имансыздарға арнайы әзірленген азап орны. Ол жерде алуан түрлі азап және адам баласының ойына келмеген қинау түрлері бар. Бұл жөнінде Аллаһ Тағала былай айтқан: «**Имансыздарға әзірленген Тозақ отынан сақтаныңдар**» (Әли `Имран сүресі, 131-аят).
Тағы да Аллаһ: «**Расында біз залымдар үшін дуалдары жан жағынан қоршап алатын Тозақ отын әзірледік. Егер олар су сұрап жалбарынса, еріген кен тәрізді беттердікүйдіретін бір су беріледі. Ол нендей жаман су, әрі (орын) нендей жаман орын**», - деді (Кәһф сүресі, 29-аят).
Тағы да Аллаһ былай айтты: «**Расында Аллаһ кәпірлерді лағынеттеді де, оларға жалындаған Тозақ әзірледі. Олар онда мәңгі қалады. Не дос, не көмекші таба алмайды. Олардың беттері от ішінде аударылатын (өзгеретін) күні: "Әттең! Аллаһқа бойсынып, елшісінеа бағынсақ еді"-дейді**» (Ахзәб сүресі, 64-66-аяттар).
Ахырет күніне иман келтіруге тағы да өлімнен кейінгі болатын барлық нәрсеге сену жатады. Олар:

Қабір сынағы.
Мәйіт жерленгеннен кейін, одан Раббысы, діні және пайғамбары жайында сұрақ қойылады. Аллаһтың сөзіне сенгендерді Аллаһ табанды етеді. Сөйтіп, ол "Раббым – Аллаһ, дінім – Ислам, пайғамбарым – Мұхаммед (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын)"- деп жауап береді. Ал залымдарды Аллаһ шатастырып, нәтижесінде имансыз адам: "Һа-Һа! білмеймін", - деп жауап берсе, екі жүзділер немесе күдіктенгендер: "Білмеймін, адамдардың айтқанын есітіп, мен де соны айттым ғой",- дейді.

Қабір азабы мен рахаты.
Қабір азабы екіжүзділер мен кәпірлерден құралған залымдарға болады. Бұл жөнінде Аллаһ Құранда былай деді: «**Егер залымдарды өлім қиналысында, періштелер қолдарын созып: "Жандарыңды шығарыңдар. Бүгін Аллаһқа қарсы орынсыз сөйлегендерің, Оның аяттарын менсінбегендерің себепті қорлаушы азаппен жазаланасыңдар"дегенін көрсең**» (Ән`ам сүресі, 93-аят).
Тағы да Аллаһ былай айтты: «**Олар таң ертен және кешке отқа ұсынылады. Ал Қиямет күні болған кезде: "Фир`аун әулетін азаптың ең қаттысына кіргізіңдер", (-делінеді)**» (Ғафир сүресі, 46-аят).
Муслимнің «Сахихында» Зәйд ибн Сәбит риуаят еткен хадисте былай делінген: "*Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын): «**Егер де сендер бір-бірлеріңді жерлемегендеріңде, сөзсіз өзім естіп тұрған қабір азабын сіздерге де естіртуді Аллаһтан тілер едім**», - деді. Сосын сахабаларына бет бұрып: «**Тозақ азабынан Аллаһқа сыйыныңдар**», - деді. Олар: "Тозақ азабынан Аллаһқа сыйынамыз" - деді. Ол: «**Қабір азабынан Аллаһқа сыйыныңдар**», - деді. Олар: "Қабір азабынан Аллаһқа сыйынамыз"-деді. Ол: «**Ашық және жасырын бүліктен Аллаһқа сыйыныңдар**», - деді. Олар: "Ашық және жасырын бүліктен Аллаһқа сыйынамыз" - деді. Ол: «**Дәжжәлдың фитнасынан (сынағынан) Аллаһқа сыйыныңдар**», - деді. Олар: "Дәжжәлдың сынағынан Аллаһқа сыйынамыз" – деді*" (Муслим 2767).

Ал қабір рахаты иман келтірген шыншыл мұсылмандарға бұйырады. Аллаһ Тағала бұл жөнінде былай деген: «**"Раббымыз – Аллаһ!", - деп, сосын мықты тұрғандарға періштелер түседі де: "Қорықпаңдар да қайғырмаңдар! Сендерге уәде етілген жәннәт арқылы қуанышқа бөленіңдер", - дейді**» (Фуссиләт сүресі, 30-аят).
Тағы да Аллаһ былай деді: «**Ал жан жұтқыншаққа келіп қалған сәтте, сол уақытта сендер қарап қаласыңдар. Негізінде оған (өліп бара жатқанға) Біз жақынырақпыз, алайда сендер оны көрмейсіңдер. Ал енді егер жазаланбайтын болсаңдар, онда айтқандарың рас болса оның жанын неге қайтармайсыңдар?! Егер өлген кісі Аллаһқа жақындардан болса, сонда оған рахат, шаттық, әрі нығметті Жәнат бар**» (Уәқи`а сүресі, 83-96-аяттар).
Бәра ибн `Азиб жеткізген хадисте Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) қабірде екі періштенің сұрағына жауап берген мұсылман адам жөнінде былай деген: «***Бір үндеуші аспаннан: "Құлым шындық айтты! Оған жәннәттан төсеніш төсеңдер, оны жәннәттан киіндіріңдер, ол үшін жәннәтқа есік ашыңдар", - деп үн қатады. Ол оған жәннәт дамылы мен хош иісінен әкеледі және оған көзі жеткен жерге дейін қабірі кеңейтіледі***» (Ахмад, Әбу Дәуд).

Ахырет күніне иман келтірудің жемістері:
1. Сол күнгі сауапты үміт етіп, Аллаһқа бойұсынуға ұмтылып, соған ынта-жігер қосу.
2. Күнә істеуден әрі оған көнігуден сақтану, қорқу.
3. Қол жеткізе алмаған нәрсенің орнына үміт еткен Ахырет рахаты және сауабымен мүміннің жұбануы.

Теріс сенімдерге қарсы жауап (родд)

Тағы да бір адасқан топ қабір азабы мен рахатының болуы мүмкін емес деген. Ол шынайы өмірде көріп жатқанымызға қайшы келіп тұр ғой деп сылтауратады. Олардың айтатын дәлелдері: "Қабірді ашсаңыз, өліктің болары болып, қабір кеңдігі немесе тарлығы жағынан өзгермеген болады"-дейді. Бұл ойды шариғат, сезім, ақыл-ой жоққа шығарады.

1. Шариғаттың дәлелі
Қабір азабы мен рахатының растығының дәлелі ретінде, жоғарыда біз Құран мен Сүннеттен мәтіндер келтірген едік. Имам Бухаридің «Сахихында» Ибн Аббастан риуаят етілген хадисте ол былай дейді: "*Пайғамбарымыз Мәдина қабірлерінде азапталып жатқан екі кісінің даусын естіді…* «***Бірі зәрінен сақтанбай жүрген, ал екіншісі өсек таратып жүрген***»" (Бухари).

2. Сезімнің дәлелі
Мысал ретінде ұйқыдағы адамды келтірелік. Ол ұйқысында рахаттанатындай кең, мамық жерде екендігін немесе күйзелетіндей тар, дөңбек жерде екендігін көреді. Кейде осындай жағдайда ұйқысынан оянып кетуі мүмкін, қараса бөлмесінде төсек үстінде жатыр екен. Сонда ол әлгі жағдайды сезеді. Ұйқы – өлімнің бауыры. Сондықтан да, Аллаһ ұйқыны кіші өлім деп атаған: «**Аллаһ жандарды өлер уақытында алады. Ал әлі өлмейтіндердің жанын ұйқыда алады. Сосын өлуіне үкім берілгендердікін тоқтатады да, басқалардікін белгілі бір мерзімге дейін жібереді. расында, мұнда түсінетін елге ғибраттар бар**» (Зұмәр сүресі, 42-аят).

3. Ақыл-ойдың дәлелі

Адам ұйықтап жатқанда өмірде шынымен орын алған нәрсе туралы түс көреді. Тіпті пайғамбарымызды (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) сипаты бойынша көруі мүмкін. Кімде-кім оны сипаты бойынша көрсе, оны шын көргені (Бухари, Муслим). Бірақ сол түсті көруші көргенінен алыстағы бөлмесіндегі төсек үстінде ғой. Осындай жағдайлар осы дүниенің өзінде болып жатса, Ахырет жағдайларында болуы мүмкін емес пе?!

Ал енді қабірді ашсақ өлік сол күйі, қабір де кеңеймеген немесе тарылмаған деп айтатындарға бірнеше жолмен жауап беруге болады:
1 - Құран және Сүннетте келген дәлелдерге түсініксіз күмандармен қарсылық білдіруге болмайды. Өйткені, ол күдіктерін келтіріп жатқан адам, сол жайында жақсылап ой жүгіртсе, олардың түкке тұрмайтын дәйектер екенін аңғарады. Тура сөзді айыптаушылар қаншама?! – Бірақ проблемма қыңыр түсінікте!
2 - Адамның өлімі мен Қиямет күнінің арасында болатын жағдайлар сезім жетпейтін көмескі (ғоиб) істерден боылп табылады. Егер де олай болғанда, онда ғоибқа (көмеске) сенудің пайдасы қалмай, ғоибқа сенгендер мен сенбегендер тең болып қалар еді.
3 - Қабір азабы мен рахаты, қабір кеңдігі мен тарлығы – бұларды өзге біреу емес, тек өліктің өзі ғана сезеді. Бағанағы тар жерде немесе кең, мамық жерде көрген ұйқыдағы адамның мысалы осыған дәлел. Ал шын мәнінде ол басқа біреудің көзқарасында, оның ұйықтап жатқан жерінде ешқандай өзгеріс болған жоқ. Сол бөлмесіндегі көрпесінің ішінде жатыр. Пайғамбарымызға (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) сахабалар арасында болған кезде де уахи түсетін еді. Сонда ол (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) уахиды естіп, ал сахабалар оны естімейтін. Кейде оның алдына періште келетін, сонда оны ол өзі көріп, сахабалар болса көрмейтін, әрі періштенің сөздерін де естимейтін еді.
4 - Жаратылыстың сезімі Аллаһ Тағала берген мүмкіншілікпен ғана шектеледі. Барлық нәрсені сезіп білулері мүмкін емес. Жеті көк, жер, сондай-ақ ондағы болғандар, әрі ол екеуінің арасындағы тірі жандар мен барлық нәрселер Аллаһты пәктейді, мадақтайды, тәсбихтер айтады. Бірақ, олардың зікірлерін Аллаһ қалаған адамдардан басқа ешкім естімейді.
Аллаһ Тағала былай деген: «**Жеті көк және жер, сондай-ақ ондағы болғандар Аллаһты пәктейді. Оны пәктеп, мақтамайтын еш нәрсе жоқ. Бірақ сендер олардың тасбихтарын (пәктеулерін, дәріптеулерін) түсінбейсіңдер. Шынында, Аллаһ өте Жұмсақ, аса Жарылқаушы**» (Исра сүресі, 44-аят).
Сол сияқты шайтандар мен жындар жер бетінде ары-бері кезіп жүреді. Тіпті жындар Пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) қасына келіп, оның оқыған сүресін тыныш қана тыңдап, өз қауымдарына естіртіп(хабарлап) барған. Сондай болса да бұл бізге көрінбейді, жасырын нәрсе. Аллаһ Тағаланың мына сөзіне құлақ салайық: «**Әй адам баласы! Шайтан, ата-аналарыңның ұятты жерлерін көрсету үшін киімдерін шешіп, жәннәттан шығарған сияқты сендерге де, сұмдық жасамасын. Өйткені, ол және оның елі, сендер оларды көрмеген жерде көреді. Шайтандарды иман келтірмейтіндерге жолдас еттік**» (Ағраф сүресі, 27-аят).
Ендеше адамдар барлық нәрсені сезіп біле алмайтын болса, өздері білмеген көмес істерді жоққа шығарудың қажеті не?!

Тағдырға иман келтіру

Тағдыр дегеніміз – Аллаһтың алдын болған білімі мен даналығына сай бүкіл тіршілікке арнап өлшеген мөлшері.
Тағдырға иман келтіру төрт түрлі нәрсені қамтиды:

1. **Аллаһ Тағаланың барлық нәрсені жалпылама да, егжей-тегжейлі де әзелден, мәңгі білетініне иман келтіру**. Бұл нәрселер Аллаһтың өз істеріне де, пенделерінің істеріне де қатысты.

2. **Соны Аллаһ «Ләухул-Махфузға» (Сақтаулы Тақатаға) жазып қойғандығына иман келтіру**. Бұл жөнінде Аллаһ Тағала былай дейді: «**Аллаһтың жер мен көктегі нәрселерді білетінін білмейсің бе? Расында, бұлар кітапта жазулы. Күдіксіз, бұл Аллаһқа оңай**» (Хаж сүресі, 70-аят).
Муслимнің «Сахих» жинағында Абдуллаһ ибн `Амр ибн әл-Әстан риуаят етілген хадисте: *"Мен Пайғамбардың (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын): «**Аллаһ Тағала бүкіл халайықтың тағдырларын көктер мен жерді жаратудан елу мың жыл бұрын жазып қойған**», - деп айтқанын естідім"*, - дейді ол (Муслим 1862).

3. **Барлық болатын нәрселер тек Аллаһтың қалауымен ғана болады деп иман келтіру**. Өзінің ісіне қатысты болсын, жаратылыстарының ісіне қатысты болсын, бәрібір. Аллаһ өзінің ісіне байланысты былай дейді: «**Раббың қалағанын жаратады да, таңдау жасайды» (Қасас сүресі, 68-аят). «Сондай-ақ, Аллаһ қалағанын істейді**» (Ибраһим сүресі, 27-аят). «**Ол Аллаһ сендерді жатырларда қалағанындай бейнелейді**» (Әли `Имран сүресі, 6-аят).
Енді жаратылыстардың істеріне байланысты Аллаһ былай деді: «**Раббың қалағанда еді, олар оны жасамас еді. Оларды жасанды сөздерімен қойып қой**» (Ән`ам сүресі, 112-аят). «**Егер Аллаһ қаласа, оларды сендерге өктем қылар еді. Сонда олар сендермен міндетті түрде, соғысар еді**» (Ниса сүресі, 90-аят).
4. **Бүкіл жаратылыстар өз бейнесіменен, суретіменен, қимылдарыменен Аллаһтың жаратылыстары болып табылады деп иман келтіру**.
Аллаһ тағала былай деді: «**Аллаһ барлық нәрсені жаратушысы, әрі Ол әр нәрсеге кепіл**» (Зүмәр сүресі, 62-аят). «**Сондай-ақ, әр нәрсені жаратып, оның тағдырын белгіледі**» (Фурқан сүресі, 2-аят).
Аллаһ Тағала Ибраһимнің (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) қаумына айтқан сөзін бізге мына аятпен жеткізді: «**Аллаһ сендерді де, амалдарыңды да жаратты**» (Саффат сүресі, 96-аят).

Біз түсіндірген анықтама бойынша тағдырға иман келтіру – адамның ерікті істерінде қалаудың және соны істеу қабілетінің бар болуына қарама-қайшы емес. Бұған Құран мен Сүннеттегі мәтіндер дәлел болып табылады. Сондай-ақ, күнделікті тіршілігімізді де соған дәлел деп айтсақ болады.

Шариғаттың дәлелі

Аллаһ тағала былай деді: «**Сол күн – шындық! Ендеше кім қаласа, Жаратқан иесіне барар жол тұтсын**» (Нәба сүресі, 39-аят). «**Егіндіктеріңе қалай қаласаңдар келіңдер**» (Бақара сүресі, 223-аят). «**Аллаһтан шамаларың келгенше қорқыңдар. Әрі тыңдаңдар да, бойұсыныңдар**» (Тағабунс сүресі, 16-аят). «**Аллаһ Тағала адамға шамасы келетін міндетті ғана жүктейді. Істеген жақсылығы өз пайдасына, жамандығы зиянына**» (Бақара сүресі, 286-аят).

Өмірдің дәлелі

Ал енді күнделікті өмірдің дәлеліне келсек, әрбір адам өзінің қалауы және күші бар екенін біледі. Осы екеуіне сәйкес ол, бір нәрсені істейді немесе істемей-ақ қояды. Сондай-ақ ол жүруі сияқты өз қалауымен орындалып жатқан нәрсе мен дірілдеу сияқты өз қалауынсыз орындалып жатқан нәрсені айыра алады. Бірақ, адамның қалауы мен күші Аллаһтың қалауы мен құдіреті арқылы іске асады. Құрандағы мына аятқа назар аударайық: «**Әлемдердің Раббысы – Аллаһ қаламайынша, сендер де қаламайсыңдар!**» (Тәкуир сүресі, 28- 29-аяттар).
Бүкіл ғаламның бәрі Аллаһтың мүлкі болғандығы себепті, сол мүлкіндегі ешбір нәрсе Оның білімінсіз, қалауынсыз жүзеге аспайды.

Теріс сенімдерге қарсы жауап (родд)

Біз түсіндірген анықтама бойынша тағдырға иман келтіру – "Пешенеме Құдай соны жазса, мен не істей аламын?!", - деп тыйым салынған істерді жасап немесе міндетті амалдарды орындамауына сылтау болмайды. Осыған байланысты, оның сылтауы бос сандырақ болады. Мұны бірнеше себебі бар:
Біріншісі: Аллаһ тағала былай айтты: «Аллаһқа серік қосқандар: "Егер Аллаһ қаласа еді, біз де, ataларымыз да серік қоспас едік, әрі ешнәрсені харам қылмас едік", – дейді. Осы сияқты бұлардан бұрынғылар да, бейнетімізді татқанға дейін жасынға шығарған. Былай деп айт: "**Сендердің Бізге қарсы келтіре алатын алатын білімдерің бар ма? Негізінде сендер ойларыңа ғана ілесесіңдер де, өтірік айтасыңдар"**» (Ән`ам сүресі, 148-аят).
Демек, егер оларға күна жасап, тағдырмен сылтауратуға рұқсат етілгенде, Аллаһ оларға бейнетін татқызбас еді.
Екіншісі: Аллаһ тағала былай айтты: «**Елшілерді қуандырушы, қорқытушы етіп жібердік. Елшілерден кейін адамдардың Аллаһқа қарсы сылтауы болмауы үшін. Аллаһ Тағала – аса Үстем, әрі хикмет Иесі**» (Ниса сүресі, 165-аят).
Бұл аятта айтылғандай, пайғамбарлар жіберілгеннен соң, адамдардың Аллаһқа қарсы сылтауы қалмайды. Егер "Құдай пешенеме соны жазса мен не істей аламын?!", - деу адамдарға сылтау болғанда, пайғамбарларды жіберудің пайдасы жоқ болып қалатын еді.

Үшіншісі: `Алидан жеткен хадисте. Былай делінген: Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын): «***Әрбір адамның тозақтан немесе жәннәттан орны жазылып қойылған***»- деді. Сонда адамдардың бірі: "*(Осыған) сүйеніп қалсақ бола ма?*", – деп сұрайды. Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын): «***Жоқ, амал қылыңдар! Өйткені, бәрі оңтайластырылған***», *- деп мына аятты оқыды:* «**Ал енді әлде кім (Аллаһ жолында) берсе, тақуалық істесе, жақсылықты дұрыс деп білсе, сонда оның жолын оңтайластырамыз**»". Ал Муслимнің мәтінінде: «**Бәрі о баста неге арнап**

жаратылған болса, соған оңтайластырылған» (*Ләйл сүресі, 5-7-аяттар*), - делінген. Осылайша, пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) амал істеуге бұйырды да, тағдырға сүйенуге тиым салған.
Төртіншісі: Аллаһ Тағала адамға бұйрық беріп, тыйым салған. Сонымен қатар оған оның шамасы келетінді ғана міндеттеген: «**Аллаһтан шамаларың келгенше қорқыңдар**» (Тағабун сүресі, 16-аят). «**Аллаһ адамға шамасы келетін міндетті ғана жүктейді**» (Бақара сүресі, 286-аят).
Егерде адам істерді мәжбүрлі түрде істейтін болғанда, шамасы келмейтін істі де істеуге міндеттелген болар еді. Ал мұның болымсыздығы белгілі. Сондықтан да адам бір күнәні білместен немесе ұмытып, немесе біреудің мәжбүрлеуімен істесе, оған күнә жазылмайды. Өйткені, ол адам үзірлі жағдайда.
Бесіншісі: Аллаһ Тағаланың тағдыры - ешкім білмейтін құия сыр. Ол тек сол тағдыр орындалғаннан кейін ғана білінеді. Ал адамның істейтін нәрсесін қалауы, сол істі істеуінен алдын болады. Сондықтан, оның бір істі қалауы Аллаһтың тағдырын білмей тұрып орын алады. Міне осымен оның тағдырға сылтау айтуы орынсыз болады. Өйткені, адамның білмеген нәрсесіне сылтау айтуына жол жоқ.
Алтыншысы: Біз адамдардың дүние ісі бойынша өзіне пайдалы іске қатты беріліп ұмтылып, одан өзіне зиян беретін іске ауытқымайтынын көреміз. Сөйтіп ол "тағдыр" деп сылтау қылмайды. Ал дін бойынша пайдалы істерге ұмтылмай, керісінше зиянды нәрсеге ұмтылады. Сөйте тұра, тағдырға сылтау айтады. Әңгімеміз ашық түсінікті болу үшін мысалдар келтірейік.
Мысалы, алдымызда екі жол жатыр, оның бірі бейбастық, кісі өлтіру, зорлық-зомбылық, қауіп-қатер, кедейшілік жайлаған жаққа алып барады. Ал екіншісі тәртіп, жүйе, тыныштық, рахат өмір, адам құрметі бар жаққа алып барады. Енді сіз осы екі жолдың қайсысымен жүрер едіңіз? Міндетті түрде тәртібі бар, тыныштық орнаған жаққа алып баратын жолмен жүресіз. Ешқандай ақылды адам бассыздық, тынышсыздық жайлаған жаққа барып, сөйте тұра тағдырға сылтау айтуы мүмкін емес. Онда неге сіз о дүниеге қатысты мәселелерде, Тозақ отына апаратын жолды басасыз да, бау-бақшалы Жәннатқа жетелейтін жолға бұрылмайсыз? Сөйте тұра тағдырғмен сылтауратасыз ба?
Тағы бір мысал: Ауру адам өзіне жазып берілген дәрі-дәрмекті өзі қаламаса да ішіп, зияны тиетін тамақтардан өзі қалап тұрса да тыйылады. Тағдыр деп сылтау айтып, дәрілерді ішпей, зиянды деген тамақтарды жеуін жалғастыра беруі мүмкін емес. Ендеше адам дүние ісі бойынша бұйырылған істі орындап, тыйым салған істен тыйылады. Ал дін ісі бойынша неге Аллаһ пен Оның елшісі (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) бұйырған істі орындамай, тыйым салған істен тыйылмайды? Сосын тағдырды сылтау еткені несі?
Жетінші: Парыз, уәжіп болған істерді орындамай, күнә істеп, тағдырды сылтау етіп жүрген адамға біреу күш көрсетіп, теңгесін тартып алып: мені кінәлама (қапа болма) тағдыр бойынша істедім деп тағдырға сылтау етсе, ол оның сылтауын қабыл алмайды. Ол біреудің өзіне қоқан-лоққы көрсетуінде тағдырды сылтауратуын қабыл алмайды да, өзі Аллаһтың қақысын бұзған кезде тағдырды сылтауратады. Мұсылмандардың әміршісі `Умар ибн әл-Хаттабқа жазалануы тиіс болған ұрыны алып келеді. Сонда ол оның қолын кесуге бұйрық береді. Сол кезде әлгі ұры: "*Әй, мүміндердің әміршісі! Мен Аллаһтың тағдырымен ұрлық жасадым ғой!", - дейді. Сонда `Умар: "Біз де Аллаһтың тағдырымен қолыңды кескелі тұрмыз!*", - деп жауап қатады.

Тағдырға иман келтірудің жемістері

1. Бір нәтижеге жету үшін себепбер жасағанда сол себептерге емес, Аллаһ Тағалаға жүгіну, Оған сүйену. Өйткені, барлық нәрсе Аллаһтың тағдырымен болады.
2. Кісі мұратына жеткенде өзіне-өзі таңданбауы. Өйткені, оның мақсатқа жетуі Аллаһтың оған тағдыр етіп жазған хайырлы әрі табысты себептерімен болған Аллаһтың нығметі. Оның өзіне-өзі таңдануы сол жақсылыққа шүкір етуді ұмыттырады.
3. Аллаһтың оған жазған тағдырынан болып жатқан нәрсемен көңіл тыныштығы. Ендеше ол жақсы көрген нәрсесіне қол жеткізе алмағанына немесе оған жағымсыз нәрсенің болғанына уайымдамайды. Өйткені, ол көктер мен жердің билігіне ие болған Аллаһтың тағдырымен орын алды. Ол шарасыз болады.
Аллаһ тағала былай деді: «**Жер жүзінде, сондай-ақ сендердің бастарыңы бір бейнет (қайғы) келетін болса, ол жаратылмас бұрын Кітапқа жазылып қойылған. Бұл Аллаһқа жеңіл. Осы өткенге өкінбеулерің, өздеріңе берілгенге сүйсінбеулерің үшін. Аллаһ бүкіл тәкәппар, мақтаншақты жақсы көрмейді**» (Хадид сүресі, 22 – 23-аяттр).
Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың игілігі мен сәлемі болсын) былай деген:
«***Мұсылманның ісіне таң қаласың! Оның ісінің бәрі жақсылық. Осы қасиет мұсылмандардан басқа ешкімде жоқ: егер оған қуаныш келсе, шүкір етеді. Мұнысы өзіне жақсылық болады. Ал егер жамандық келсе, сабыр етеді. Бұл да оған жақсылық болады***» (Муслим).